

Proč byli vyvražděni Slavníkovci?

† DUŠAN TŘEŠTÍK

Příběh Slavníkovců je v dochovaných písemných pramenech samozřejmě příběhem rodiny sv. Vojtěcha. Nebýt jeho, nevěděli bychom o tomto jednom z mnoha českých rodů zřejmě vůbec nic. Ostatně neznáme – na rozdíl od Vršovců, Municů a Těpticů – i tak ani jeho jméno. To, které mu přikládáme – Slavníkovci –, je naším umělým výtvozem. Vše, co o těchto »Slavníkovcích« víme,¹ jsou jen jakési vysvětlující odbočky životního příběhu jednoho ze Slavníkových synů.

Naše štěstí je v tom, že se stal mučedníkem a psaly se proto o něm legendy.² Je jich mnoho, skutečnou cenu pro poznání Slavníkovců ale mají jen ty nejstarší. Brzy po Vojtěchově smrti se hagiografická tradice rozštěpila, oddělila se od ní polská větev, která se zabývala osudy živého i mrtvého Vojtěcha v Polsku Boleslava Chrabrého. Ta je pro otázku Slavníkovců bezvýznamná, Vojtěchovy rodiny a vůbec jeho života v Čechách si nevsímá. Dochovala se ale i jakási domácí česká tradice, obsažená v Kosmově kronice a možná nějak probleskující i u Dalimila a v břevnovské tradici, zachycené ovšem až velmi pozdě v jedné verzi kroniky Přibíka Pulkavy.³ Nejcenější z této české tradice jsou tzv. »anály sv. Vojtěcha«, pokus podat Vojtěchův příběh za života i po smrti analistickou formou. Musel vzniknout někdy na počátku 11. století buď v Břevnově, nebo v Polsku a pak byl (před prvními dvěma desetiletími 12. století) přenesen z jedné země do druhé, takže zanechal jasné stopy v rozvětvené české i polské analistice, především v Kosmově kronice.⁴

¹ O skutečných Slavníkovcích, jednom z vlivných příbuzenstev v Čechách, Jiří SLÁMA, *Slavníkovci – významná či okrajová záležitost českých dějin 10. století?*, in: Archeologické rozhledy 47, 1995, s. 182-224, a nejnověji Michal LUTOVSKÝ – Zdeněk PETRAŇ, *Slavníkovci, mýtus českého dějepiscetví*, Praha 2004; o vymyšlených Slavníkovcích, »velkých knížatech Charvátů«, Rudolf TUREK, *Slavníkovci a jejich panství*, Hradec Králové 1982, a naposledy Rostislav NOVÝ, *Slavníkovci v raně středověkých Čechách*, in: Rostislav NOVÝ – Jiří SLÁMA – Jana ZACHOVÁ (eds.), *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, Praha 1987, s. 11-92. Jednoduše a rázně řešil naposledy slavníkovský problém Ján STEINHÜBEL, *Malý príspevok k slavníkovskej otázke*, in: Acta historica Neosoliensia 8, 2005, s. 257-273. Pozornosti si nověji zaslouží zejména Jürgen PETER-SOHN, *König Otto III. und die Slawen an Ostsee, Oder und Elbe um das Jahr 995. Mecklenburg – Slawnikidenmassaker – Meißenerprivileg*, in: Frühmittelalterliche Studien 37, 2003, s. 99-139.

² Poslední přehled podává Gerard LABUDA, *Święty Wojciech. Biskup-męczennik. Patron Polski, Czech i Węgier*, Wrocław 2000, s. 11-39.

³ Marie BLÁHOVÁ, *Historia foundationis monasterii Brevnoviensis*, in: Milénium břevnovského kláštera (993-1993), Praha 1993, s. 147-162.

⁴ Dušan TŘEŠTÍK, *Die ältesten Prager Annalen*, in: Studia Źródłoznawcze 23, 1978, s. 1-37. Novou fází diskuse o počátcích české a polské analistiky zahájil Tomasz JASIŃSKI, *Początki polskiej analistyki*, in:

Kosmas pilně opisoval obě nejstarší vojtěšské legendy, mezitím už také zpracované někdy ve druhé polovině 11. století v Čechách (možná Kosmou samotným) do veršované podoby (jsou to tzv. *Versus de passione s. Adalberti*). Kromě toho užíval i anály, jejichž součástí byly »anály sv. Vojtěcha«. Čerpal ale i z ústní tradice pražské kapituly. Jde tu zejména o podivuhodný příběh Strachkvasa-Kristiána,⁵ ale i o útržky jiných informací, např. o domnělé Vojtěchově účasti na založení či obvěnění pražského biskupství či o klatbě jím vložené na Vršovce, nehledě již na stále ještě záhadný popis rozsahu panství Vojtěchova otce, mající snad za předlohu nějakou písemnost, o níž si ale bohužel stále nedovedeme udělat jasnější představu.

Nejstarší vojtěšská legenda je tradičně připisována autorství Jana Kanaparia, měla vzniknout pro potřeby kanonizace sv. Vojtěcha v Římě v aventinském klášteře sv. Bonifáce a Alexia v roce 999 na základě zpráv Radima-Gaudentia a také Vojtěchova probošta Vilika. Nejnověji ale toto určení autorství i místa vzniku zpochybil Johannes Fried a přesvědčivě dokázal, že Vojtěch nebyl kanonizován v Římě, ale na příkaz Oty III. v Cáchách z pravomoci místního biskupa, kterým byl Notker z Lutychu. Byla to součást rozsáhlé Otovy akce, jíž chtěl rozptýlením Vojtěchových ostatků po říši a budováním jemu zasvěcených kostelů postavit říši pod ochranu nového mučedníka. K tomuto účelu musela také vzniknout legenda, kterou podle Frieda zřejmě napsal sám Notker, Vojtěchův dobrý známý, který s ním a s Radimem nedávno (v létě 996) strávil dva měsíce na cestě z Itálie do Mohuče. V Cáchách, kde se to vše odehrávalo, se sbíhaly všechny zprávy o tom, co se s Vojtěchem stalo, a byli zde i jeho druhové. Lepší informace tedy autor legendy mít nemohl.⁶ Není však jisté, zda jím byl opravdu sám Notker, spíše to byl někdo z jeho kněží.⁷

Notkerovo autorství první legendy bylo zřejmě jen zprostředkované, ale i tak se nasouvá otázka, o čem asi s Vojtěchem po dva měsíce rozmlouval. Hlavním tématem byla nepochybně Vojtěchova situace v Čechách. Vracel se přece na naléhání svého metropolitě Willigise již potřetí do své diecéze, aby se znovu ujal svého úřadu. Situace to byla dramatická, Vojtěch přece někdy na jaře roku 995, po slibném napravení vztahů s Čechy, koruno-

Jerzy STRZELCZYK - Józef DOBOSZ (red.), *Nil superfluum esse. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Profesorowi Jadwidze Krzyżaniakowej*, Poznań 2000, s. 138-143. Přehled: Marzena MATLA-KOZŁOWSKA, *Żapiski korbejskie w zaginionym roczniku praskim w świetle Annales Magdeburgenses brevissimi. Powiązania czeskiego i polskiego rocznikarstwa*, in: *Medievalia historica Bohemica* 10, 2005, s. 71-88.

⁵ Dušan TŘEŠTÍK, *Přemyslovec Kristián*, in: *Archeologické rozhledy* 51, 1999, s. 602-613.

⁶ Johannes FRIED, *Gnesen - Aachen - Rom. Beobachtungen zum älteren Adalbertslegenden*, in: Michael BORGOLTE (ed.), *Polen und Deutschland vor 1000 Jahren. Die Berliner Tagung über den »Akt von Gnesen«*, Berlin 2002 [= *Europa im Mittelalter*, Bd. 5], s. 235-280. Čášíký rukopis *Prvního Vojtěchova života*, který J. Karwasińska pominula, vydal a analyzoval Jürgen HOFFMANN, *Vita Adalberti. Früheste Textüberlieferungen der Lebensgeschichte Adalberts von Prag*, Essen 2005 [= *Europäische Schriften der Adalbert-Stiftung Krefeld*, Bd. 2]. V otázce autorství se shoduje s J. Friedem. S tím polemizoval Gerard LABUDA, *W sprawie autorstwa i miejsca napisania »Żywotu pierwszego« Świątego Wojciecha*, in: *Studia Źródłoznawcze* 42, 2004, s. 115-130, který se pokoušel obhájit autorství Jana Kanaparia, avšak sotva přesvědčivě. Celé dosavadní bádání kupodivu přehlédlo, že opat aventinského kláštera (jímž byl Kanaparius od jara roku 997) by nemohl ve svém Vojtěchově *Životě* pominout založení Břevnova. Byla to přece vlastně filiálka aventinského kláštera, osazená mnichy z tohoto kláštera. Přinejmenším k jejich vyslání do Čech musel dát aventinský opat své svolení. Z Kanapariova hlediska zaujímal založení Břevnova mezi Vojtěchovými činy jistě přední, nepominutelné místo. To vylučuje jeho autorství *Prvního života* prakticky s jistotou. K věci se vracím v připravované práci.

⁷ Pokud by byl autorem, nedovolovala by mu povinná skromnost mluvit o sobě jako o »*summe discretionis viri*« (Kanaparius, kap. 22, vyd. Jadwiga KARWASIŃSKA, *Św. Wojciecha biskupa i męczennika Żywot pierwszy*, Warszawa 1962 [= *Monumenta Poloniae Historica, Nova Series*, IV/1], s. 34).

vaném založením břevnovského kláštera, z Čech uprchl. Před odchodem se pokoušel dohodnout se svým nejbližším spolupracovníkem Kristiánem, aby převzal jeho biskupský úřad.⁸ Ten ale váhal, protože dobře věděl, že z hlediska kanonického práva je to nemožné. Kromě toho došlo v září k povraždění Vojtěchových bratří na Libici a pro Kristiánova bratra Boleslava II. to jistě nebyla vhodná doba k instalování nového biskupa. Nahlédl to také Willigis a na římské synodě v květnu roku 996 dosáhl toho, že Vojtěchovi bylo přikázáno, aby se vrátil do Prahy. Ten si však vyjednal u papeže slib, že to bude platit jen tehdy, uvolí-li se ho Čechové přijmout. To měl zjistit Willigis, a proto jel Vojtěch s Notkerem do Mohuče. Když se arcibiskup dočkal z Prahy zamítavé odpovědi, stalo se pražské biskupství vakantním a vysvěcen mohl být podle Vojtěchova přání Kristián. Toho však postihl při obřadu v Mohuči záchvat (asi epileptický), a nemohl se proto ujmout úřadu, Praha zůstala bez biskupa.

To byla ta situace, v níž se na jaře roku 996 nacházel Vojtěch. Vše se točilo okolo důvodů jeho útěku z Čech. Nebylo jím samozřejmě libické vraždění, k němuž došlo až poté, kdy Vojtěch odešel z Prahy, šlo o důvody, proč k němu došlo. To bylo jistě také hlavním předmětem rozmluv Vojtěcha s Notkerem v červenci toho roku. Přítomni byli i ostatní Vojtěchovi lidé, Radim a jistě i probošt Vilik, ne však Radla, který tehdy byl na Libici. To, co tehdy Notker od nich slyšel, zapsal jeho klerik ve své legendě. Je to možná překvapující, ale počátkem, od něhož se odvíjely události k libické tragédii, měl být podle tohoto Vojtěchova vyprávění konflikt o azyl udělený jedné nevěrné ženě.⁹

Přihodilo se totiž, že jedna urozená žena byla svému manželovi nevěrná s jakýmsi klerikem. Když se na to přišlo, uvědomila si, že propadla hrdlem, a utekla s nářkem k biskupovi, který ji tajně schoval v klášteře sv. Jiří, aby tu našla azyl, a klíč svěřil strážci kostela. Sám připadl na podivný nápad, že se totiž bude vydávat za jejího svůdce (na místě onoho klerika) a že tedy buď bude zabit on a ona uchráněna, nebo zemřou oba. To mu ale »rozumně« rozmluvil Vilik. Mezitím vtrhl zástup příbuzných uraženého manžela se zbraněmi na biskupův dvůr a dožadovali se biskupa, který chce protiprávně chránit cizoložnici. Vojtěch neohroženě vyšel z kostela a postavil se jim. Ti mu řekli, že se marně vystavuje nebezpečí smrti v touze po mučednictví, že ho nezabijí, nýbrž se pomstí na jeho bratrech a jejich ženách, dětech a majetku. Vtom však přiběhl jakýsi zrádce a zavedl příbuzné k úkrytu nešťastné ženy. Ti donutili strážce kostela, aby jim ženu vydal. Odtrhli ji od oltáře, vyveklí ven z kostela a vydali manželovi, aby ji stal. Ten se ale zdráhal, až to za něho učinil obyčejný pacholek.

Celá historka je více než podivná. Za všechno tu může svůdnický klerik, ten ale v příběhu vůbec nevystupuje. Místo něho jedná jeho biskup - nemůže totiž být pochyb o tom, že se jednalo o někoho z mladých biskupových kleriků, jistě bez kněžského svěcení. Není vyloučeno, že byl dokonce nesvobodného původu, to by vysvětlovalo, proč za něho biskup přejímal odpovědnost nejenom jako představený, ale i jako ochránce propu-

⁸ Zdá se, že uvažoval také o Radlovi jako kandidátovi. Nasvědčovalo by tomu to, že podle Brunona (kap. 16, vyd. Jadwiga KARWASIŃSKA, *Św. Wojciecha biskupa i męczennika Żywot drugi*, Warszawa 1969 [= Monumenta Poloniae Historica, Nova Series, IV/2], s. 19) říkal Radlovi: »Určité věz, že buď přijdeš tam, kde jsem já, nebo mne už více neuvidíš« (»Scio certum, aut ubi sum ego venias, aut amplius me numquam videbis«). Mělo to asi znamenat, že buď se Radla stane místo Vojtěcha biskupem, nebo ten navždy odejde. Srov. G. LABUDA, *Święty Wojciech* (↵ pozn. 2), s. 143. Bruno tu zřejmě citoval Radlu samotného.

⁹ Kanaparius, kap. 19, vyd. J. KARWASIŃSKA (↵ pozn. 7), s. 29-30.

těnce. Vysvětlovalo by to také velikou míru urážky manžela. Příznačné je, že vše se zde děje podle práva, až na to ovšem, že jsou tu v konfliktu dvě práva, církevní právo azylu¹⁰ a domácí právo české společnosti. To jednoznačně stanovovalo pro nevěrnou manželku trest smrti stejně jako pro jejího svůdce. Obyčejně ho bylo možno nahradit jednáním mezi poškozenou a škodu působící stranou o náležité odškodné.¹¹ Stranami tu ovšem – jako v celé předkřesťanské Evropě – nebyli jednotlivci, nýbrž celá příbuzenstva. Mluvíme o nich obyčejně jako o rodech, je to ale zavádějící, protože příbuzenství se zde neodvozovalo jen po otcovské linii, ale stejně i mateřské, a to až do sedmého kolena, takže vznikala rozsáhlá příbuzenstva o mnoha, až tisících současně žijících členech.¹² To byli ti Vršovci, Munci, Těptici, o nichž slyšíme v českých pramenech. Taková příbuzenstva jednala v záležitostech těžkých zločinů mezi sebou jako celky. Pokud nedošlo k potrestání nebo dohody o odškodné, nastupovala krevní msta. Při ní bylo dovoleno zabít nejen viníka, ale i jeho ženu a děti, stejně jako uloupit jejich majetek.¹³ To je přesně to, čím vyhrožovalo příbuzenstvo uraženého manžela Vojtěchovi. Protože ho nemohli jako biskupa zabít nebo od něho požadovat odškodné (ať už byl viníkem on, nebo jeho člověk, natož pak nevolník), postupovali ve shodě s právem tak, že vyhlásili krevní mstu jeho příbuzenstvu. Zvláštní Vojtěchův nápad vzít vinu na sebe a stát se tak mučedníkem je podivný jen na první pohled. Vojtěch přitom totiž zcela jistě¹⁴ myslel na sv. Jimrama, který se právě takto, protože (prý) vzal na sebe vinu svůdce dcery bavorského vévody a zaplatil za to smrtí, stal svatým. To, že mu to Vilik přece jen rozumně vylučil, jen podtrhuje realističnost příhody.

Odedávna se soudí, že útočníky byli Vršovci.¹⁵ Svědčí o tom především to, že pražská tradice věděla o klatbě, kterou na ně vložil sv. Vojtěch.¹⁶ Zdá se, že opravdu šlo o ně a že

¹⁰ F. GRASS, *Asylrecht*, in: *Lexikon für Theologie und Kirche*, I, Freiburg 1957, sl. 967-968.

¹¹ Nesmíme k tomu přistupovat s hlediska moderního chápání práva. Právo barbarské Evropy bylo vlastně beze zbytku sakrální. Netrestalo provinění proti společnosti nebo jedinci, snažilo se napravit věčný řád světa (pro Slované »mír«) porušený zločinem, uvést ho znovu do »pravého«, »správného« (odtud naše »právo«) stavu. Odškodnění bylo takovým »napravením«, »narovnáním pokřiveného« (»křivdy«), ne trestem. Srov. Jiřina van LEEUWEN-TURNOVCOVÁ, *Warum ist das Recht gerade?*, in: *Zeitschrift für slawische Philologie* 51, 1991, s. 291-313.

¹² Karol MODZELEWSKI, *Barbarzyńska Europa*, Warszawa 2004, s. 119-169.

¹³ Witold MAISEL, *Krwawa zemsta*, in: *Słownik starożytności słowiańskich*, 2, Wrocław - Warszawa - Kraków 1964, s. 532-533 (s literaturou); K. MODZELEWSKI, *Barbarzyńska Europa* (◀ pozn. 12), s. 119-128.

¹⁴ Ačkoliv si toho kupodivu dosud nikdo nepovšiml. Nejde tu jen o hagiograficky obvyklou touhu světce po mučednictví vyjadřovanou povšechnými frázemi, je to zřejmé – jakkoliv podivný – autentický Vojtěchův nápad, zprostředkovaný autorovi legendy lidmi z nejbližšího Vojtěchova okolí.

¹⁵ Již Gelasius DOBNER, *Wenceslai Hajek a Liboczan Annales Bohemorum...*, IV, Pragae 1772, s. 387, a po něm František PALACKÝ, *Dějiny národa českého v Čechách a na Moravě*, I/1, Praha 1928 (nové vyd.), s. 210-211. Srov. i Hermenegild JIREČEK, *Vrševci a jejich dějiny*, Vysoké Mýto 1908 [= *Volné rozpravy V*], s. 1-19, a Václav NOVOTNÝ, *České dějiny*, I/1, Praha 1912, s. 637 a násl., 644 a násl. Co proti konjektuře spojující Vršovce se záležitostí nevěrné ženy a nakonec i s přepadením Libice namítá Rudolf TUREK, *Libice, knížecí hradisko 10. věku*, Praha 1966-1968, s. 122-123, spočívá pouze v upozornění na samozřejmou hypotetičnost tohoto závěru, nijak ho to však nevyvrací. O Vršovcích nověji Petr KOPAL, *Neznámý známý rod. Pokus o genealogii Vršovců*, in: *Sborník archivních prací* 51, 2001, s. 3-84, a TÝŽ, *Kosmovi ďáblové. Vršovsko-přemyslovský antagonismus ve světle biblických a legendárních citátů, motivů a symbolů*, in: *Mediaevalia historica Bohemica* 8, 2001, s. 7-41.

¹⁶ Kosmas I, 42, vyd. Bertold BRETHER, *Cosmae Pragensis Chronica Boemorum. Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, Berolini 1923 [= *Monumenta Germaniae Historica, Scriptorum Rerum Germanicarum, Nova Series, II*], s. 79. O opakovaném vraždění Vršovců (1003, 1014) Barbara KRZEMIENSKA, *Krise českého státu na přelomu tisíciletí*, in: *Československý časopis historický* 18, 1970, s. 510, 527.

Vojtěch uprchl z Prahy na jaře roku 995 před krevní mstou, kterou vyhlásili. Předtím na ně ovšem vložil církevní klatbu za znesvěcení kostela jakožto azylu. *První Vojtěchův život* to výslovně neříká, přesto ale nelze pochybovat o tom, že přepadení Libice 27.-28. září toho roku bylo podle něho v bezprostřední příčinné souvislosti s tím, co se událo na jaře v Praze před klášterem sv. Jiří. Užívá totiž pro líčení podstaty obou událostí přesně stejných slov. V Praze vyhrožuje vůdce útočníků, že »nebude-li nám ta cizoložnice rychle vydána, máme tvé bratry a na jejich ženách, potomcích a majetku pomstíme tu špatnost.« Na Libici pak »český národ« »žalostnou smrtí zahubil jeho rodiče, lidi urozené i proslulé, bratry i syny bratrů, muže i nevinné ženy [...], i jejich hrady zpusťošili ohněm a mečem, všechen jejich majetek uchvátíli«. Je to totéž: zabítí bratrů a jejich žen a potomstva, uchvácení majetku. Je to jako citát z nějakého barbarského zákoníku, přesně tak se totiž v případě krevní msty podle zákona postupovalo. Jedinou změnou je tu posun od příbuzných nevěrné ženy k celému »národu«, přitom ale nemůže být pochyb o tom, že šlo o jedno a totéž. Vršovci prostě uskutečnili v září to, čím na jaře vyhrožovali. To je snad až příliš jednoduché vysvětlení, zřejmě je to ale to, co o rok později vyprávěl sám Vojtěch autorovi legendy, když spolu putovali přes Alpy. Notker to zapsal celkem věrně. Šlo o krevní mstu, do níž se Vojtěch zapletl. Ve stejném smyslu odpověděl také Boleslav II.¹⁷ arcibiskupovi Willigisovi,¹⁸ když se dotazoval, zda jsou Čechové ochotni přijmout svého biskupa zpět. Podivil se, proč Vojtěch tak náhle vyjadřuje ochotu vrátit se, a vyslovil podezření, že chce svého návratu využít k tomu, aby »krutě pomstil zavražděné bratry«¹⁹ – tedy pokračoval v krevní mstě. To samozřejmě nemohl Boleslav II. v zájmu klidu v zemi připustit.

Bruno z Querfurtu, autor druhé legendy, který psal roku 1004, měl o libickém vraždění poněkud jiné zprávy než Notker.²⁰ Byly dokonce od očitého svědka, Radly, který je na Libici zažil. To ale neznamená, že Brunovo líčení je jasnější, spíše naopak. Bruno sice z první legendy opsal historiku s nevěrnou ženou,²¹ zřejmě ale vůbec nepochopil, o co v ní šlo, a proto také vynechal podstatné podrobnosti, především výhrůžku krevní mstou. Bruno vše svádí na Boleslava, ten prý činil Vojtěchovým bratrům »mnoho zlého, co si nijak nezasloužili.«²² Když Soběslav táhl do války proti Luticům, dal prý Boleslav zbylým

¹⁷ Ne »Čechové«, jak píší legendy, ale samozřejmě panovník.

¹⁸ *První život Vojtěcha* (Kanaparius, kap. 26, vyd. J. KARWASIŇSKA [◀ pozn. 7], s. 38-39) a po něm i Bruno (kap. 23, vyd. J. KARWASIŇSKA [◀ pozn. 8], s. 28) sice klade vyslání posílů do Prahy s tímto dotazem do doby Vojtěchova pobytu v Polsku, přesnější je však nepochybně Kosmas (I, 30, vyd. B. BRETOLZ [◀ pozn. 16], s. 54), který tu mluví o Mohuči a Willigisovi. Srov. G. LABUDA, *Święty Wojciech* (◀ pozn. 2), s. 152-156.

¹⁹ Bruno, kap. 23, vyd. J. KARWASIŇSKA (◀ pozn. 8), s. 29; srov. Kanaparius, kap. 26, vyd. J. KARWASIŇSKA (◀ pozn. 7), s. 39.

²⁰ Bruno, kap. 21, vyd. J. KARWASIŇSKA (◀ pozn. 8), s. 26-28.

²¹ Bruno, kap. 16, vyd. J. KARWASIŇSKA (◀ pozn. 8), s. 18-19. Odkud ví Petr CHARVÁT, *Boleslav II. Sjednotitel českého státu*, Praha 2004, s. 165, že Bruno je tu nezávislý na tzv. Kanapariovi, není známo.

²² Nestěžoval si samozřejmě na přepadení Libice 28. září 995, to je nemožné už z chronologických důvodů (srov. J. SLÁMA, *Slavníkovci* [◀ pozn. 1], s. 210), nýbrž na něco, co se odehrávalo už před jeho odchodem na výpravu. Bruno líčí věci tak, že se zdá, že šlo o nepřátelství s Boleslavem II., protože s ním uzavřeli tři bratři, kteří zůstali doma, příměří, potvrzené přísahou (»pacem intraverunt«). To je však značně nepravděpodobné, Boleslavův slib zachování míru musel obdržet Soběslav, a to ještě před odchodem na výpravu. Jinak by přece neohrozil Libici odchodem většiny bojovníků. Jak to bylo nebezpečné, se ostatně brzy ukázalo, veliké (a tedy slabými silami nehajitelné) libické hradiště bylo při přepadení prakticky neschopné obrany. Soběslav si císaři nestěžoval na nějaké vojenské přepady ze strany Přemyslovců odehrávající se před jeho odchodem, nýbrž pouze na »nezasloužená« přikoř.

bratřím záruky bezpečnosti až do Soběslavova návratu.²³ Přesto ale »náhle přišli nepřátelé«, přepadli Libici a všechny povraždili. Jací to byli nepřátelé a proč na Libici útočili, Bruno neříká. Neříká to ostatně nikdo, viděli jsme, že *První Vojtěchův život* mluvil o »národu«. Historikové se domnívali z Bruna vyčíst, že útočníkem byl Boleslav.²⁴ Nic takového tam ale nestojí, stejně jako tam nestojí, že Soběslav táhl na výpravu samostatně, s vlastním vojskem, nezávislým na přemyslovském.²⁵ To si historikové prostě přimysleli.²⁶ Skutečnost je taková, že Soběslav si zřejmě před odchodem na tažení vyžádal od knížete záruky bezpečnosti pro svůj hrad. Pokud uvěříme *Prvnímu životu*, je zřejmě proč: byl přece ve stavu krevní msty s jedním z nejmocnějších příbuzenstev v Čechách. Kníže toto slovo nedodržel, byl totiž zřejmě, jak říká Kosmas a jak vyplývá i z jiných zpráv,

Vysvětlení těchto nejasností je zřejmě v tom, že Boleslav se Soběslavovi zaručil za zachování míru při krevní mstě mezi Vršovci a Slavníkovci po dobu jeho přítomnosti na výpravě. Soběslav si totiž zřejmě myslel, že jim kníže nadrůže »a činí mu tak nezaslouženě mnoho zlého«. Boleslav to ovšem nedokázal dodržet a Bruno mu to právem vytýká.

²³ Bruno, kap. 21, vyd. J. KARWASIŃSKA (≠ pozn. 8), s. 26. Bruno to doprovází nepřiliš srozumitelným komentářem, kde odkazuje na Jidáše a také na zavraždění sv. Václava jeho bratrem Boleslavem: »Boleslav dává slib, aby znenadání zavraždil bratra. Nehledej daleko příklad, v téže pokrevní linii zabil nejsvětějšího Václava vlastní bratr«. Nejasné je, na jakou »pokrevní linii« přitom myslel. Na tu, která spojovala Václava s Boleslavem, nebo na tu, která eventuelně spojovala Slavníkovce s Přemyslovci? Přepadení Libice se odehrálo na svátek sv. Václava a Slavníkovci se prý dožadovali příměří alespoň pro tento sváteční den. Podle Brunona jim ale obléhající odpověděli: »Je-li vašim svatým Václav, naším je Boleslav.« Nad tím se mnoho spekulovalo, Brunonovi ale zřejmě šlo pouze o typologickou paralelu, jíž chtěl podtrhnout zrádnost českého národa. O ten se totiž jednalo, byl to v pojetí legend on, který se na Vojtěchovi a jeho bratřích provinil. Strany, které se střetly na Libici, tvořili bratři svátce na jedné straně a na druhé straně »gens« Čechů odmítající Vojtěcha, a stojící tedy na straně zrádného Boleslava proti svatému Václavovi.

²⁴ Tak naposledy důrazně G. LABUDA, *Święty Wojciech* (≠ pozn. 2), s. 145, který dokonce tvrdí, že Boleslav vedl osobně výpravu proti Libici, a protestuje také proti přídomku »Pobožný« pro Boleslava, který přece byl vrahem Vojtěchových bratří. Labuda se opírá o Brunonovo (kap. 21, vyd. J. KARWASIŃSKA [≠ pozn. 8], s. 27-28) líčení zavraždění Vojtěchových bratří: bratři na radu Radly zahodili zbraně a uchýlili se do kostela. »Byla jim lživě dána naděje na přežití, a když se dobrovolně vydali do rukou nepřátel a vyšli z kostela, oklamaly je sliby »seniora« a před očima všech ta krásná těla podstoupila hrdelní trest.« Jedná se tu o dva sliby, jeden, který dostali Vojtěchovi bratři před Soběslavovým odchodem na výpravu od Boleslava II., a druhý, který jim dali útočníci, když je obléhali v libickém kostele. Tento slib, daný útočníky před chrámem, když lákali ven Vojtěchovy bratry, ztotožňuje Labuda se slibem, který dostali od Boleslava II., z čehož mu vyplývá, že zrádný vůdce útočníků je totožný s Boleslavem II. (a že Boleslav je tedy vrah). K tomu však není žádný důvod, jde jasně o dva sliby dvou různých osob v různé situaci. Nejasný je jen Brunonův výrok, že tady, před kostelem »fefellit manus senioris«. Seniozem tu může být míněn senior útočníků (tak jsem se domníval in: Dušan TŘEŠTÍK, *Kdo a proč vyvraždil Slavníkovce?*, in: Dějiny a současnost 2006, č. 1, s. 16), spíše však, vzhledem k tomu, že Bruno mluví o vládčích častěji jako o seniorech (jak upozorňuje Stanisław SUCHODOLSKI, *Ikongrafia monet Sobiesława Slawnikowica*, in: Wiadomości Numizmatyczne 182, 2006, s. 132), měl asi na mysli Boleslava II. To ale neřeší otázku, na který ze dvou slibů se to vztahuje. Pokud bychom to tak jako Labuda vztáhli na slib daný před kostelem, byl by Boleslav »seniorem« útočníků a přímým vrahem Vojtěchových bratří. Pokud to ale vztáhneme na první slib, vytýká Bruno Boleslavovi jen to, že ho nedodržel a nezabránil přepadení Libice, které mělo za důsledek lživé povraždění Vojtěchových bratří. Rozhodně z něho nedělá jejich vraha.

²⁵ Tak už Johann LOSERTH, *Der Sturz des Hauses Slawnik*, in: Archiv für österreichische Geschichte 65, 1884, s. 46-47, podle něho V. NOVOTNÝ, *České dějiny*, I/1 (≠ pozn. 15), s. 646, a naposledy R. NOVÝ, *Slavníkovci* (≠ pozn. 1), s. 59.

²⁶ J. SLÁMA, *Slavníkovci* (≠ pozn. 1), s. 210. To pak »objevil« (aniž by Slámu citoval) Jiří FIDLER, *Libice 995 – trestná výprava přemyslovského vojska?*, in: Historie a vojenství 1997, č. 2, s. 3-15.

nemocen.²⁷ Libici tedy přepadli Vršovci na vlastní účet. Možná jim při tom pomáhali i jiní čeští velmoži se svými lidmi, jistě ne však kníže. Soběslav si pak stěžoval císaři pochopitelně na Boleslava, ne na Vršovce. Ti byli v právu (krevní msta byla právně v pořádku), nesprávně se ale zachoval Boleslav, který jim v tom měl zabránit. To byla úloha panovníka: nepřipouštět takové spory mezi svými lidmi, nebo je alespoň moderovat.²⁸ Radla a po něm Bruno mu to kladli za vinu právem, nikdy ho ale neobviňovali, že sám se svým vojskem útočil na Libici. Historikové jim to pouze vkládají do úst.

Nebudeme asi moci tvrdit, že příčinou vyvraždění Slavníkovců byla pouze tato krevní msta a že vina spadá jen na Vršovce. Za jisté ale můžeme považovat, že tak to vysvětloval sám Vojtěch, který ve svém konfliktu o kostelní azyl s Vršovci spatřoval začátek událostí vedoucích k pobití jeho bratří na Libici.

ZUSAMMEN FASSUNG

Warum wurden die Slavníkiden ermordet?

Die Ermordung der Slavníkiden in Libice (Libitz) im Jahr 995 war nicht die Folge einer langjährigen Rivalität zwischen den Přemysliden und Slavníkiden. Hält man sich an das, was die St. Adalbertlegende darüber zu melden weiß, erfährt man, was Vojtěch 996 in Rom dazu geäußert hat, als ihn Erzbischof Willigis zur Rückkehr nach Prag drängte. Das ist im Ersten Leben enthalten, das hier auf Informationen fußt, die der Bischof von Lüttich Notker von Vojtěch selbst erhalten hatte. Es begann mit einem 994 in Prag ausgebrochenen Konflikt, nachdem Vojtěch einer vornehmen Ehebrecherin Asyl gewährt hatte. Deren Verwandtschaft drohte Vojtěch mit Rache an seinen Brüdern und deren Familien, also offenbar mit Blutrache. Um wen es sich da gehandelt hat, verrät der Umstand, dass Vojtěch vor seinem Wegzug aus Böhmen im Jahr 994-995 den Bann über das Geschlecht der Vršovci (Wrschowitzer) verhängt hatte. Das Morden auf Libice war eine Episode dieser Blutrache zwischen Vojtěch und den Vršovci, Boleslav II. hatte damit nichts zu tun. Rechtlich war eine solche Rache völlig legal, doch hätte der Herrscher sie nicht zulassen oder zumindest in Grenzen halten sollen. Das ist es, was ihm Bruno von Querfurt zum Vorwurf macht, wenn er darauf verweist, das Boleslav sein dem Slavníkiden Soběslav vor dessen Aufbruch zu einem Kriegszug gegebenes Wort, die Sicherheit von Libice zu gewährleisten, nicht gehalten hat (»fefellit manus senioris«, Bruno, Kap. 21).

²⁷ K tomu J. SLÁMA, *Slavníkovci* (◀ pozn. 1), s. 209.

²⁸ K. MODZELEWSKI, *Barbarzyńska Europa* (◀ pozn. 12), s. 124-128.